

Stosunek Rosjan do Dumy Państwowej na podstawie wszechrosyjskich sondaży Centrum Lewady i WCIOM przeprowadzonych w latach 2001–2017

Beata Goworko-Składanek, *Uniwersytet w Białymstoku*

ORCID ID: 0000-0002-8689-1646

Streszczenie

Duma Państwowa, po 12 latach urzędowania w carskiej Rosji na początku XX wieku, na state pojawiła się dopiero w Federacji Rosyjskiej po 1993 roku. Badania sondażowe pokazują, że wielu Rosjan uważa Dumę za instytucję niesamodzielną, całkowicie zależną od władzy wykonawczej i spełniającą wszystkie jej życzenia. Nie cieszy się ona aż tak dużym poparciem czy też zaufaniem ze strony obywateli, jak prezydent czy rząd. Odgrywa także w stosunku do przywołanych organów zdecydowanie mniejszą rolę. Pozycja Dumy rzutuje na jej polityczne znaczenie i ograniczony w oczach Rosjan wpływ na funkcjonowanie państwa. Zdecydowanie mniejszy, niż chociażby mediów czy nawet oligarchów.

Słowa kluczowe: Duma Państwowa Federacji Rosyjskiej, konstytucyjna pozycja Dumy Państwowej, Rada Federacji, instytucje polityczne, instytucje publiczne

The attitude of the Russians to the State Duma based on the all-Russian surveys conducted in 2001-2017 by Levada-Center and VCIOM

Abstract

The Russian State Duma after 12 years of office in Russian Empire at the beginning of the twentieth century, permanently settled in the Russian Federation after 1993. Surveys show that many Russians consider the Duma to be a non-autonomous institution, totally dependent on the executive and fulfills all of its wishes. It does not enjoy as much support or trust from the Russians as the President, the government or even the Federation Council. It also plays a much smaller role in relation to the organs referred to. The constitutional position of the Duma affects its political role and in the eyes of the Russians limited influence on the activities of the state. This role is definitely smaller than the role of the media or even the oligarchs.

Keywords: The Russian State Duma, the constitutional position of State Duma, the Federation Council, political institutions, public institutions.

W literaturze polskiej najwięcej miejsca poświęca się Dumie Państwowej, opisując historyczny aspekt kształtowania się konstytucjonalizmu w Rosji na początku XX wieku. Współcześnie zaś rozważania nad pozycją ustrojową Dumy Państwowej Federacji Rosyjskiej i wzajemnych relacji z innymi organami władzy w Rosji są podejmowane głównie w kontekście prawa konstytucyjnego. W tej przestrzeni są zupełnie nieobecne opracowania opisujące rolę Dumy w rosyjskim systemie politycznym w ocenie samych Rosjan.

Celem artykułu jest analiza opinii obywateli Federacji Rosyjskiej na temat roli Dumy w państwie. Przyjęta hipoteza badawcza zakłada, że Duma Państwowa nie cieszy się aż tak dużym poparciem czy też zaufaniem ze strony Rosjan, jak inne instytucje państwowe i publiczne w Rosji. Aby lepiej rozpoznać problem, postawiono następujące pytania badawcze: (1) jaki jest stosunek Rosjan do Dumy Państwowej? (2) jaką pozycję Rosjanie przypisują jej w państwie w zestawieniu z innymi instytucjami? (3) czy darzą ją zaufaniem? oraz (4) jak postrzegani są deputowani do Dumy? W poszukiwaniu odpowiedzi na te pytania zostały przeanalizowane sondaże przeprowadzone w latach 2001–2017 przez Wszechrosyjskie Centrum Badania Opinii Publicznej (Всероссийский центр изучения общественного мнения, w skrócie ВЦИОМ – dalej WCIOM) oraz samodzielną niekomercyjną organizację Analityczne Centrum Jurija Lewady (АНО Левада-Центр – dalej Lewada). Przedstawione wyniki badań zostały zilustrowane wypowiedziami rosyjskich socjologów, polityków i ekspertów współpracujących z wymienionymi centrami badania opinii publicznej.

Omówienie wyników badań sondażowych zostało poprzedzone rysem historycznym rozwoju parlamentaryzmu w Rosji w okresie złagodzenia carskiego absolutyzmu na początku XX wieku (Holzer, Balík 2007: s. 172).

Rys historyczny

6 (19)¹ sierpnia 1905 car Mikołaj II podpisał manifest w sprawie powołania rosyjskiej Dumy – najwyższego organu przedstawicielskiego i ustawodawczego w Imperium Rosyjskim. Manifest w sprawie powołania organu przedstawicielskiego – Dumy Państwowej oraz Regulamin wyborów do Dumy Państwowej zostały opublikowane w tym samym dniu. Akty te proklamowały utworzenie Dumy jako organu legislacyjno-doradczego (законосовещательная). Dumę nazywano „*butyginską*” (булыгинской) od nazwiska ministra spraw wewnętrznych Aleksandra Grigoriewicza Butygina, który został poproszony o przygotowanie projektu ustawy w sprawie powołania Dumy Państwowej. Zgodnie z treścią manifestu, obwieszczono wszystkim lojalnym poddanym, że „państwo rosyjskie zostało zbudowane i wzmocnione przez nierozdzielność cara z ludem i ludu z carem. (...) Teraz nadszedł czas, po dobrych staraniach (...) aby wezwać wybrańców z całej ziemi rosyjskiej do stątego i aktywnego udziału w opracowywaniu prawa, w tym celu

¹ Data w nawiasie oznacza, że według obowiązującego współcześnie kalendarza był to dzień 19 sierpnia 1905 roku, a według starego porządku, 6 sierpnia 1905 roku. Zmiana ze starego porządku na nowy porządek liczenia dat nastąpiła na podstawie Dekretu z 1918 roku o wprowadzeniu w Rosyjskiej Republice zachodnioeuropejskiego kalendarza (Dekret 1918).

w składzie najwyższych instytucji utworzono specjalną instytucję legislacyjno-doradczą, której to dano wstępne opracowywanie i omawianie propozycji legislacyjnych oraz rozpatrywanie listy dochodów i wydatków państwowych. W takim razie, zachowując nie-naruszalne prawo Imperium Rosyjskiego dotyczące istoty autokratycznej władzy, uznaliśmy za właściwe ustanowienie Dumy Państwowej i zatwierdziliśmy przepisy w sprawie wyborów do Dumy..." (Manifest 06.08.1905).

Duma zgodnie z założeniem miała być pierwszym w państwie organem przedstawicielskim. Nie została jednak wyposażona w kompetencje uchwalania ustaw, mimo że uzyskała inicjatywę ustawodawczą. Nie miała ona mocy decydującej, lecz udzielała opinii (Bosiacki, Izdebski 2013: s. 60–61).

Rozwój wydarzeń rewolucyjnych jesienią 1905 roku² zmusił cara Mikołaja II do obietnicy zwołania Dumy i zmiany postanowienia w sprawie wyborów. 17 października został wydany carski manifest w sprawie poprawy porządku państwowego, w którym w pkt. 2 i 3 zawarto następujące słowa: „2. Nie zatrzymując planowanych wyborów do Dumy Państwowej, grupy klasowe, które są obecnie całkowicie pozbawione prawa do głosowania, powinny zostać zaproszone do udziału w głosowaniu do Dumy, tak szybko jak to jest możliwe. (...) 3. Ustalenie, jako zasady niezmiennej, że żadna ustawa nie może zyskać mocy bez zgody Dumy Państwowej i że wybory obywatelskie mają być przeprowadzone z możliwością skutecznego udziału w nadzorze nad przepisami ustawowymi dotyczącymi działań organów ustanowionych przez nas" (Manifest 17.10.1905).

Manifest październikowy znacznie rozszerzył uprawnienia Dumy. W rozdziale pierwszym regulaminu wyborów do Dumy Państwowej dotyczącym składu i struktury tego organu zapisano, że Duma Państwowa składa się z członków wybranych przez ludność Imperium Rosyjskiego na pięć lat zgodnie z wytycznymi wskazanymi w ustawie o wyborach do Dumy. Duma mogła być rozwiązana dekretem cara przed upływem kadencji. Obradowała na dorocznych sesjach, których czas trwania i warunki zerwania miałyby zostać określone także dekretem carskim. Na posiedzeniach wymagana była obecność co najmniej jednej trzeciej ogólnej liczby członków. Wydatki Dumy obciążały skarb państwa.

W Rosji pierwsza reprezentatywna instytucja parlamentarna, w najnowszym tego słowa znaczeniu, czyli Duma Państwowa została zwołana dopiero 27 kwietnia (10 maja) 1906 roku. Od tego czasu funkcjonowała przez prawie 12 lat, mając cztery konwokacje. Pierwsza kadencja trwała dwa miesiące – od 27 kwietnia 1906 roku do 8 lipca 1906 roku, druga niewiele ponad trzy miesiące – od 20 lutego 1907 roku do 3 czerwca 1907 roku, trzecia od 1 listopada 1907 roku do 12 czerwca 1912 roku (Czajowski 2013: s. 458). Czwarta, ostatnia w historii Imperium Rosyjskiego Duma pracowała od 15 listopada 1912 roku do 25 lutego 1917 roku (Vysshie... WWW). 6 października 1917 roku Duma formalnie zakończyła swoją kadencję (Zubov 2016). Zaś Dekretem z 18 (31) grudnia 1917 roku przyjętym na posiedzeniu

² Pierwsza rosyjska rewolucja 1905-1907 została sprowokowana wydarzeniami na początku stycznia 1905 roku w Petersburgu, znanymi jako „Krwawa niedziela” (9 stycznia 1905 roku rozstrzelano pokojową demonstrację). Jesień 1905 roku uważana jest za najważniejszy etap rozwoju wydarzeń rewolucyjnych: ogólnorosyjski strajk październikowy doprowadził bowiem do poważnych przemian w Imperium Rosyjskim, w tym ogłoszenia carskiego manifestu dot. wolności politycznych oraz do utworzenia później Dumy Państwowej (Pervaâ WWW).

Rady Komisarzy Ludowych podpisanym przez przewodniczącego Władimira Uljanowa (Lenina), z dniem 1 stycznia 1918 roku zniesiono Dumę Państwową (Dekret 1917).

Duma jako jedna z izb parlamentu Rosji została reaktywowana dopiero po rozpadzie ZSRR. 21 września 1993 roku prezydent Rosji Borys Jelcyn wydał dekret o stopniowej reformie konstytucyjnej w Federacji Rosyjskiej (Dekret 1993). W ust. 5 przewidziano wybory do Dumy Państwowej w dniach 11–12 grudnia 1993 roku. Dekret ten wprowadził rozporządzenie w sprawie wyboru deputowanych do Dumy Państwowej (*Vysshie... WWW*).

Zdaniem Jacka Zaleśnego: „Pomijając epizod politycznego rozkwitu Dumy Państwowej na początku XX wieku, dzieje rosyjskiego ustroju są dalekie od idei i praktyki parlamentarizmu. Na przestrzeni wieków właściwe jest dla nich silne przywództwo jednoosobowe czy to wyrażane przez cara, czy też przez pierwszego sekretarza partii komunistycznej. Do niego odwoływano się także u progu powstawania Federacji Rosyjskiej. Po początkowych napięciach instytucjonalnych między prezydentem Borysem Jelcynem i Radą Najwyższą, zakończonych w 1993 roku rozpędzeniem Rady Najwyższej, w przygotowywanej z inspiracji Borysa Jelcyna i zatwierdzonej w grudniowym referendum konstytucji przesądzono, że istotą rządu jest realizowanie woli prezydenta, z jednoczesnym prawnie niewiążącym wstuchiowaniem się w wolę Dumy Państwowej” (Zaleśny 2015: s. 438).

Współcześnie Duma Państwowa jest jedną z dwóch izb Zgromadzenia Federalnego, czyli parlamentu Federacji Rosyjskiej (dalej FR), który pełni rolę organu przedstawicielskiego i ustawodawczego (Konstytucja 1993: art. 94). Izby Zgromadzenia są traktowane równorzędnie, na co wskazują przepisy Konstytucji Federacji Rosyjskiej z 1993 roku. Aczkolwiek z praktyki wynika, że większe znaczenie ma Duma niż Rada Federacji, z uwagi chociażby na bardziej rozległe uprawnienia i większą aktywność (Zieliński 2002).

Według Konstytucji FR, Duma wybierana jest na okres pięciu lat i składa się z 450 deputowanych. Na deputowanego do Dumy może być wybrany obywatel FR, który ukończył 21 lat i jest uprawniony do udziału w wyborach. Deputowani do Dumy zostają zawodowymi parlamentarzystami, w związku z czym nie mogą pozostawać w służbie państwowej ani też prowadzić innej działalności, poza działalnością dydaktyczną, naukową i twórczą. Konstytucja FR gwarantuje deputowanym nietykalność w ciągu całego okresu pełnienia funkcji. Co oznacza, że nie mogą oni być zatrzymani, aresztowani, poddani rewizji, z wyjątkiem przypadków zatrzymania na miejscu przestępstwa, jak również objęci nadzorem, z wyjątkiem przypadków, kiedy jest to przewidziane przez ustawę federalną w celu zapewnienia bezpieczeństwa innych osób (Konstytucja 1993: roz. 5).

Pozycja Dumy Państwowej Federacji Rosyjskiej w badaniach socjologicznych

Według wyników badań przeprowadzonych przez Centrum Lewady, spośród najbardziej wpływowych instytucji politycznych³ w Rosji, Duma Państwowa w opiniach Rosjan w 2017 roku znalazła się na piątej pozycji (Lewada 31.01.2017a), przed gubernatorami

³ Do politycznych instytucji Centrum Lewady zalicza prezydenta, rząd, gubernatorów, prezydencką administrację, Radę Federacji, Dumę Państwową i partie polityczne.

i partiami politycznymi. Natomiast w rankingu na najbardziej wpływową instytucję publiczną w Rosji, spośród osiemnastu wymienionych podmiotów, znalazła się na odległej, jedenastej pozycji (Tabela 1).

Tabela 1. Najbardziej wpływowe instytucje w Rosji (rola, jaką odgrywają poniższe instytucje w skali 5 punktowej: 1 – praktycznie żadną, 5 – bardzo ważną)⁴.

Lata	2001	2003	2005	2007	2009	2011	2013	2014	2015	2016	2017
Prezydent	3,9	3,96	3,92	4,25	4,11	4,17	4,17	4,21	4,5	4,57	4,65
Sily zbrojne	3,28	3,29	3,21	3,5	3,61	3,36	3,49	3,39	3,91	4,09	4,1
FSB	3,21	3,31	3,41	3,74	3,73	3,36	3,68	3,54	3,93	4,03	4,1
Prezydencka administracja	2,9	3,1	3,28	3,63	3,81	3,69	3,71	3,58	3,8	3,93	4,01
Rząd	3,53	3,38	3,22	3,56	3,87	3,78	3,65	3,47	3,71	3,71	3,8
Oligarchowie, bankowcy, finansisci	3,79	3,8	3,64	3,74	3,71	3,63	3,84	3,66	3,65	3,72	3,73
Prokuratura	2,9	2,97	3,13	3,36	3,39	3,22	3,48	3,31	3,48	3,52	3,64
Rada Federacji	2,99	2,93	2,93	3,23	3,33	3,22	3,32	3,15	3,49	3,45	3,55
Prasa, radio, telewizja	3,52	3,53	3,39	3,48	3,48	3,45	3,46	3,4	3,54	3,47	3,54
Sądownictwo	2,8	2,91	3,01	3,25	3,29	3,18	3,31	3,2	3,3	3,33	3,48
Duma Państwowa	2,81 (13)*	2,86 (12)	2,85 (13)	3,07 (13)	3,18 (13)	3,09 (11)	3,29 (12)	3,05 (14)	3,38 (11)	3,31 (12)	3,47 (11)
Policja	-	-	-	-	-	2,86	3,21	3,11	3,22	3,26	3,42
Gubernatorzy	3,42	3,29	3,14	3,34	3,39	3,25	3,3	3,24	3,44	3,36	3,38
Dyrektorzy dużych przedsiębiorstw	3,35	3,15	3,12	3,18	3,3	3,01	3,32	3,16	3,07	3,19	3,28
Cerkiew, organizacje religijne	2,91	2,74	3,06	3,26	3,42	3,04	3,09	3,13	3,08	3,26	3,15
Partie polityczne	2,69	2,6	2,61	2,73	2,84	2,81	2,87	2,7	2,95	2,93	3,12
Intelektualiści	2,53	2,44	2,42	2,59	2,56	2,54	2,58	2,47	2,6	2,61	2,69
Związki zawodowe	1,95	1,91	1,91	1,89	2,05	1,92	1,96	2,12	2,07	2,10	2,17

(*) liczby w nawiasach oznaczają pozycję, jaką Duma Państwowa zajmowała w zestawieniu z innymi instytucjami w danym roku.

Źródło: Lewada 31.01.2017a.

Od początku XXI wieku w ocenie respondentów badanych przez Centrum Lewady systematycznie wzrasta wpływ instytucji demokratycznych w państwie – sądownictwa czy też związków zawodowych. Znaczący wzrost notowań możemy zaobserwować

⁴ Badanie zostało przeprowadzone w dniach 20 - 23 stycznia 2017 r. na reprezentatywnej ogólnorosyjskiej próbie N=1600 w 48 regionach kraju metodą indywidualnych wywiadów w mieszkaniach respondentów.

również w stosunku do obu izb parlamentu. W styczniu 2017 roku Duma Państwowa osiągnęła najwyższą ocenę respondentów badań od 2001 roku, jednak nie tak wysoką, jak chociażby prasa drukowana, radio i telewizja (Tabela 1). Co oznacza, że tzw. czwarta władza – czyli środki masowego przekazu (средства массовой информации (СМИ)), zdaniem Rosjan mają większe wpływy w państwie, aniżeli Duma – instytucja polityczna. Środki masowego przekazu określane są w Rosji także „instrumentem władzy”, aczkolwiek prezydent Putin w 2017 roku w wywiadzie dla amerykańskiego reżysera Olivera Stone'a powiedział: „Mamy setki firm telewizyjnych i radiowych. Państwo w ogóle ich nie kontroluje, jest to niemożliwe” (Lenta 2017).

W opinii zdecydowanej większości Rosjan (i to odzwierciedlają badania Centrum Lewady), prezydent odgrywa kluczową rolę w życiu Rosji, a także cieszy się ich największym zaufaniem (Tabela 2). W czasie rządów Władimira Putina rola instytucji prezydenta znacząco wzrosła, na co wskazuje wysokie zaufanie (2016 i 2017 rok – 74 proc. i 75 proc.), jakim go Rosjanie obdarzyli (Lewada 12.10.2017). W ogólnej percepcji obywateli, w Rosji obecny jest silny system prezydencki, a nie parlamentarny (Lewada 16.02.2015; Levinson 2015). Wynikać to może z pozycji ustrojowej prezydenta, który co do zasady jest samodzielnym organem władzy państwowej o dominującej pozycji. Został on wyposażony w rozbudowane kompetencje odnoszące się do władzy wykonawczej i ustawodawczej, które pozwalają mu na udział we wszystkich sferach ich działalności (Zalesny 2015: s. 37). Z drugiej strony, Duma jest samodzielnym organem władzy. Prezydent nie podlega Dumie ani Duma nie podlega prezydentowi. Co do zasady, zachodzące między nimi relacje są oparte na konstytucyjnej zasadzie podziału władzy⁵. W prawnie istotnym zakresie mogą ingerować we wzajemną działalność, oprócz realizacji oddziaływań bezpośrednio przewidzianych w konstytucji i aktach federalnych (Zalesny 2015: s. 54).

Tabela 2. Zaufanie do instytucji państwowych i publicznych⁶ (%).

W jakim stopniu poniższe instytucje zasługują na zaufanie?	W pełni zasługują	Nie w pełni zasługują								Nie zasługują	Trudno powiedzieć							
	2013	2014	2015	2016	2017	2013	2014	2015	2016	2017	2013	2014	2015	2016	2017	2013		
Prezydent	55	79	80	74	75	30	13	11	16	19	12	4	7	6	4	4		
Sily zbrojne	43	53	64	60	69	34	30	21	21	19	13	9	8	9	6	10		
Organy bezpieczeństwa państwa	36	46	50	46	57	32	32	25	27	25	14	9	11	11	7	18		
Cerkiew, organizacje religijne	48	54	53	43	48	25	20	22	26	24	10	7	9	12	11	17		

⁵ Władza państwowa w Federacji Rosyjskiej sprawowana jest na zasadzie podziału na władzę ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą. Organy władzy ustawodawczej, wykonawczej i sądowniczej są niezależne (Konstytucja 1993: art. 10).

⁶ Badania przeprowadzono na reprezentatywnej ogólnorosyjskiej próbie N=1600 metodą indywidualnych wywiadów w mieszkaniach respondentów.

Prasa, radio, TV	24	36	34	27	30	50	40	41	46	48	19	14	15	17	15	8
Rząd	30	46	45	26	35	39	35	32	44	40	25	10	17	26	20	6
Rada Federacji	24	39	40	24	35	39	35	33	38	35	22	10	14	21	16	15
Prokuratura	26	32	37	24	33	41	40	33	38	37	18	15	14	19	16	15
Duma Państwowa	25	37	40	22	33	44	42	36	46	43	26	14	17	25	20	5
Regionalne (terytorialne, władze republikańskie)	32	35	38	23	31	40	41	35	43	43	21	15	20	25	19	7
Policja	18	21	29	24	30	46	49	43	44	46	27	22	19	21	17	9
Lokalne (miasto, dzielnica) władze	27	27	32	22	27	42	43	37	40	44	26	20	24	31	23	6
Sąd	21	26	29	22	26	44	45	37	39	43	22	17	20	23	19	13
Związki zawodowe	18	28	24	15	22	34	27	27	25	31	26	20	22	27	24	23
Partie polityczne	12	18	20	12	19	46	49	39	40	45	33	23	27	33	27	10

Źródło: Lewada, 10.07.2015, 13.10.2016, 12.10.2017.

Badania przeprowadzone przez Centrum Lewady w styczniu i wrześniu 2017 roku pokazały, że prezydent nie tylko cieszy się wysokim zaufaniem ze strony obywateli, ale także jest najbardziej wpływową osobą w kraju (Tabela 1). Otrzymano najwyższy wynik w historii sondażu od roku 2001, tj. 4,65 pkt. (w skali 5-punktowej). Oznacza to, że pozycja prezydenta w opinii publicznej jest coraz silniejsza. Zyskuje on szczególnie w okresach trudnej sytuacji Rosji na arenie międzynarodowej w kontekście zapewnienia bezpieczeństwa publicznego (Lewada 31.01.2017b). Według Aleksieja Grażdankina, wicedyrektora Centrum Lewady, każde pogorszenie stosunków z Zachodem, zgodnie z zasadą „oblężonej twierdzy” wpływa na wzrost zaufania i gotowość poparcia wszelkich działań podejmowanych „w celu zapewnienia bezpieczeństwa” przez prezydenta i rząd oraz akceptację pewnych ograniczeń (Lewada 14.10.2016).

Duże poparcie dla działań podejmowanych przez prezydenta potwierdzają również wyniki sondażu WCIOM prowadzonego od 2000 roku (Tabela 3). Zauważyć też można, że zdecydowanie większym poparciem cieszył się urząd prezydenta, gdy pełnił go Władimir Putin niż Dmitrij Miedwiediew.

W 2005 roku w setną rocznicę powołania Duma Państwowej, aż 60 proc. Rosjan wypowiedziało się negatywnie o jej działalności, a tylko 22 proc. – pozytywnie (WCIOM 05.10.2005). Jednak na przestrzeni lat rośnie poparcie dla działań tego organu władzy ustawodawczej, i w listopadzie 2017 roku osiągnęło 53,2 proc. pozytywnych wskazań. Jest to najwyższy wynik w sondażach, jaki Duma Państwowa osiągnęła od czasu, kiedy te badania są prowadzone. Gdy porównamy wyniki sondażu z 2006 i 2017 roku, zobaczy-

my, że w 2006 roku różnica między poparciem dla działań prezydenta a Dumy wynosiła 53,4 proc., zaś w 2017 roku już tylko 31,5 proc. Oznacza to także zdecydowany wzrost poparcia dla działań Dumy w wymienionych latach, bo aż o połowę (26,5 proc.). Od 2015 roku w sondażach realizowanych przez Centrum Lewady jest zauważalny wzrost poparcia nie tylko dla Dumy Państwowej, ale w ogóle dla instytucji państwowych. Sądzić należy, że źródłem takiego stanu rzeczy były wydarzenia, jakie rozegrały się w 2014 roku. Mowa tu o aneksji Krymu oraz konfrontacji z Zachodem. Denis Wołkow, socjolog i ekspert Centrum Lewady w Moskwie uważa, że jest to związane z przyjęciem przez Rosjan powrotu wielkiej mocarstwowości, jako pewnego rodzaju rekompensaty za frustrację związaną z upadkiem ZSRR (Lewada 12.02.2015). Zdaniem Konstantina Kostina, eksperta politycznego i prezesa zarządu Fundacji Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego, Rosjanie wyraźnie wskazali, jakie instytucje odgrywają znaczącą rolę w życiu kraju. Zaufaniem obdarzyli nie tylko rząd, ale także instytucje demokratyczne (Lewada 31.01.2017b).

Tabela 3. Poparcie działań organów państwowych* (%).

Poparcie działań:	2000	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	
													IV	V
Prezydent	68,0	80,1	81,8	73,5	71,9	69,3	58,6	64,1	60,6	86,7	87,0	82,6	80,8	81,3
Rząd	38,0	40,1	40,5	54,1	51,9	47,5	47,6	49,3	46,2	66,0	63,9	60,2	58,4	56,3
Rada Federacji	24,0	30,6	28,7	37,6	34,1	33,2	30,0	35,1	33,9	43,9	53,4	46,6	53,8	56,4
Duma Państwowa	22,0	26,7	27,7	37,1	33,0	33,1	32,0	35,7	34,5	45,3	52,6	47,7	52,6	50,9

*W tabeli ujęto wyniki sondaży listopadowych z lat 2006-2016. Kursywą oznaczono okres pełnienia urzędu prezydenta przez Dmitrija Miedwiediewa - od 7 maja 2008 roku do 7 maja 2012 roku.

Źródło: WCIOM, 20.12.2000, 24.11.2016, 04.05.2017, 08.06.2017, 06.07.2017, 03.08.2017, 06.09.2017, 05.10.2017.

Wielu Rosjan uważa Dumę za instytucję niesamodzielną. Z badań Centrum Lewady wynika, że tę tezę potwierdza 37 proc. ankietowanych, którzy uważają, że jest ona całkowicie zależna od władzy wykonawczej i spełnia jej wszystkie życzenia. 30 proc. uznało, że postawie słuchają głosu Kremla, ale również reprezentują swoje poglądy i interesy. Tylko 17 proc. wierzyło w niezależność wybranych przedstawicieli (Lewada 27.03.2013). Zdaniem badanych Rosjan (Tabela 4) deputowani do Dumy przede wszystkim zajmują się uchwalaniem prawa (37 proc.), troszczą się o innych ludzi dbając o ich interesy (18 proc.), są zaangażowani w sprawy publiczne (5 proc.) (WCIOM 25.04.2013). Respondenci zarzucili deputowanym, że są zbyt zależni od władzy wykonawczej (16 proc.), nie uchwalają przepisów, które są pilnie potrzebne (27 proc.), za to uchwalają przepisy, które są złe i szkodliwe (22 proc.) (Lewada 28.03.2013). Ponadto są łapówkarzami (20 proc.), są bezczynni (12 proc.) i chciwi (9 proc.) (WCIOM 25.04.2013). Aż 60 proc. badanych Rosjan uznało, że praktyka głosowania za nieobecnych posłów jest niedopuszczalna. Takie zachowanie, zdaniem 29 proc. powinno skutkować utratą mandatu (Lewada 28.03.2013).

Tabela 4. Cechy deputowanych do Dumy Państwowej w ocenie Rosjan (%).

%	Deputowany do Dumy Państwowej jest:	
60	Dbający o własne interesy	Osobą, dla której interes kraju i obywateli jest najważniejszy
57	Obojętny na ludzi	Bliski ludzi, rozumie potrzeby ludzi
53	Nieuczciwy, przekupny, narusza prawo	Uczciwy
45	Bez zasad	Zasadniczy
42	Nieodpowiedzialny	Odpowiedzialny
31	Zwyczajny	Charyzmatyczny, potrafi poprowadzić ludzi
28	Nieprofesjonalny, słabo zorientowany w tym, co robi	Profesjonalistą, wie co ma robić
27	Nieprzyjemny, odpychający	Czarujący, przyjemny
19	Niewykształcony	Wykształcony, inteligentny
18	Złym mówcą publicznym	Dobrym mówcą

Źródło: WCIOM, 25.04.2013

Przed wyborami do Dumy w 2016 roku w sondażach zapytano Rosjan, jakie cechy powinien posiadać idealny deputowany. Zdaniem respondentów, powinien on być „zaufanym pośrednikiem” między obywatelami a władzą, „kontrolerem” urzędników, zdolnym do zagwarantowania wykonania podjętej decyzji oraz „obrońcą zwykłych ludzi” przed urzędnikami i bezprawiem. Będąc członkami Dumy, deputowani postrzegani są jako „wykonawcy władzy”, „funkcjonariusze partyjni”, a nawet jako „showmani”. Nie powinni zaś być: populistami, skandalistami, hipokrytami/oportunistami oraz takimi, którym brakuje niezależności. Nie powinni wywodzić się z kręgów kultury czy sportu. Nie mogą być karani, niekompetentni, nieodpowiedzialni, nadmiernie emocjonalni, agresywni w miejscach publicznych, niezdecydowani/„bez kręgosłupa”, beczcywni/bierni, niekonsekwentni. Za to idealny deputowany powinien posiadać następujące cechy: skuteczność, profesjonalizm, staranność, gospodarność/doświadczenie na kierowniczym stanowisku, odpowiedzialność, zaangażowanie/myślenie przyszłościowe, patriotyzm, otwartość/dostępność, innowacyjność/„nowe myślenie”, pochodzenie lokalne/„swój”, uczciwość/moralność (WCIOM 09.06.2016).

Zakończenie

Duma Państwowa będąca niższą izbą parlamentu FR nie cieszy się aż tak dużym poparciem czy też zaufaniem ze strony Rosjan, jak prezydent. Taka sytuacja jest z pewnością spowodowana tym, że dokonany podział zadań władzy państwowej w Konstytucji FR zapewnia silną pozycję prezydentowi, który może rozwiązać z większą łatwością Dumę, niż Duma odwołać prezydenta. Wiele kompetencji Dumy sprowadza się także do zatwierdzania prezydenckich kandydatów na szereg stanowisk państwowych. Duma posiada również mniej znaczące uprawnienia w porównaniu do Rady Federacji, której przysługuje między innymi prawo zgłaszania poprawek do ustaw uchwalanych przez Dumę (Bosiacki 2000: s. 29-33). Zdaniem Adama Bosiackiego uprawnienia Rady Federacji

wpływają na ograniczenie roli Dumy i mogą one stanowić pewną recepcję kompetencji Rady Państwa (*Gosudarstwiennyj Sowiet*) w stosunku do Dumy w latach 1906–1917 (Bosiacki, Izdebski 2013: s. 312). Zaś w relacji z rządem, mimo że Duma dysponuje wieloma środkami kontrolnymi wobec niego i podmiotów wchodzących w jego skład, w ograniczonym zakresie wpływa na jego działalność (Zaleśny 2015: s. 441).

Pozycja Dumy rzutuje na jej polityczną rolę i ograniczony w oczach Rosjan wpływ na działalność i funkcjonowanie państwa. Zdecydowanie mniejszy, niż chociażby mediów czy nawet oligarchów. Rosjanie zarzucają Dumie także to, że jest niesamodzielną instytucją, zależną od władzy wykonawczej. Z roku na rok w badaniach przybywa jednak coraz więcej Rosjan popierających jej działania, mimo że deputowanym zarzuca się dbałość o własne interesy i obojętność na ludzi (przy jednoczesnym docenieniu ich inteligencji oraz talentu oratorskiego), jak także to, że nie uchwalają przepisów, które są pilnie potrzebne, tylko takie, które są złe i szkodliwe. Dlatego też, Rosjanie oczekują od deputowanych, że powinni oni być przede wszystkim skuteczni, profesjonalni, staranni i odpowiedzialni.

Zaakcentowanie w Konstytucji FR nadrzędnej pozycji władzy wykonawczej, a zwłaszcza prezydenta, który (jak wynika z zaprezentowanych wyżej sondaży), cieszy się największym spośród wszystkich instytucji państwowych zaufaniem i poparciem obywateli, przesądza o statusie Dumy Państwowej, postrzeganej przez Rosjan jako organ zależny od władzy wykonawczej. Konstrukcja systemu politycznego Rosji, w którym ośrodkiem władzy jest prezydent, nie sprzyja rozwojowi parlamentaryzmu. Widoczne jest to zwłaszcza w warunkach, w których partie polityczne, których przedstawiciele wchodzi w skład Dumy Państwowej, cieszą się najniższym zaufaniem Rosjan spośród instytucji państwowych i publicznych, jak także mają w ich ocenie niewielkie wpływy polityczne.

Beata Goworko-Składanek – doktor nauk prawnych, adiunkt w Katedrze Stosunków Międzynarodowych i Historii Najnowszej Wydziału Historyczno-Socjologicznego Uniwersytetu w Białymstoku. Zainteresowania badawcze skupiają się wokół wybranych zagadnień z zakresu bezpieczeństwa, demokracji, polityki społecznej i problematyki kobiecej w państwach europejskich i azjatyckich. Członkini stowarzyszenia Instytut Studiów Kobięcych.

Adres e-mail: beata.goworko@wp.pl; beata.goworko@uwb.edu.pl

Beata Goworko-Składanek – Ph.D., an assistant professor at the Chair of International Relations and Contemporary History at the Faculty of History and Sociology of the University of Białystok. Research interests are focused on selected issues in the field of security, democracy, social policy and women's issues in European and Asian countries. A member of the Association of Women's Studies Institute.

E-mail: beata.goworko@wp.pl; beata.goworko@uwb.edu.pl

➔ Bibliografia:

- BOSIACKI Adam (2000), *Wstęp*, w: *Konstytucja Rosji*, Warszawa.
- BOSIACKI Adam, IZDEBSKI Hubert (2013), *Konstytucjonalizm rosyjski, historia i współczesność*, Kraków.
- CZAJOWSKI Andrzej (2015), *Historia przedstawicielskich organów prawodawczych w Rosji*, w: Marian

Grzybowski, Grzegorz Kuca, Piotr Mikuli (red.), *Ustroje. Historia i współczesność. Polska – Europa – Ameryka Łacińska*, Kraków.

DEKRET (1917) z dnia 18 (31) grudnia 1917 r. *ob uprazhnenii kantselarii, byvshej Gosudarstvennoi Dumi i ee Vremennogo komiteta*, <http://www.duma.gov.ru/about/history/information/history-08/> (13.05.2017).

DEKRET (1918) SNK RSFSR z dnia 24 stycznia (6 lutego) 1918 r. *o vvedenii v Rossiiskoi respublike zapadnoevropeiskogo kalendarâ*, Rossiiskii gosudarstvennyi arkhiv socialno-politicheskoi istorii. F. 2. Op. 1. D. 5249. L.1-2, <http://rusarchives.ru/projects/statehood/08-34-dekret-kalendar-1918.shtml> (20.03.2017).

DEKRET (1993) Prezydenta RF z dnia 21 września 1993 r. nr 1400 *o poëtapnoi konstitutsionnoi reforme v Rossiiskoi Federacii*, <http://kremlin.ru/acts/bank/4364> (18.05.2017).

HOLZER Jan, BALÍK Stanislav (2007), *Postkomunistyczne reżimy niedemokratyczne*, Kraków - Nowy Sącz.

KONSTITUCIĄ (1993) Rossijskoj Federacii, z dnia 12 grudnia 1993r., <http://constitution.kremlin.ru/> (17.05.2017).

LENTA (2017), *Putin zaâvil o nezavisimosti rossiiskih SMI ot vlastei*, https://lenta.ru/news/2017/06/14/smi_putin/ (14.06.2017).

LEWADA (27.03.2013), *Rossiâne o Deputatah Gosdumy*, <http://www.levada.ru/2013/03/27/rossiyane-o-deputatah-gosdumy/> (14.06.2017).

LEWADA (28.03.2013), „*Levada-tsentr*”: *Deputaty Gosdumy ispolnâut vse pozhelaniâ Kremlâ*, <http://www.levada.ru/2013/03/28/levada-tsentr-deputaty-gosdumy-ispolnyayut-vse-pozhelaniya-kremlya/> (14.06.2017).

LEWADA (12.02.2015), *Rossiâne vybrali samye vliâtelnye instituty vlasti*, <http://www.levada.ru/2015/02/12/rossiyane-vybrali-samye-vliyatelnye-instituty-vlasti/> (15.05.2017).

LEWADA (16.02.2015), *Nashe «my»: Samye vliâtelnye instituty*, <http://www.levada.ru/2015/02/16/nashe-my-samye-vliyatelnye-instituty/> (15.05.2017).

LEWADA (07.10.2015), *Institucionalnoe doverie*, <http://www.levada.ru/2015/10/07/institutsionalnoe-doverie/> (15.05.2017).

LEWADA (16.12.2015), *Ob éffektivnosti propagandy v Rossii*, <http://www.levada.ru/2015/12/16/LEV-GUDKOV-OB-EFFEKTIVNOSTI-PROPAGANDY-V-ROSSII/> (15.05.2017).

LEWADA (13.10.2016), *Institucionalnoe doverie*, <http://www.levada.ru/2016/10/13/institutsionalnoe-doverie-2/> (15.05.2017).

LEWADA (14.10.2016), *Doverie k vlastnym institutam posle vyborov snizilos*, <http://www.levada.ru/2016/10/14/doverie-k-vlastnym-institutam-posle-vyborov-snizilos/> (15.05.2017).

LEWADA (31.01.2017a), *Rol institutov*, <http://www.levada.ru/2017/01/31/rol-institutov/> (15.05.2017).

LEWADA (31.01.2017b), *Rossiâne raspredelili roli politicheskikh institutov*, <http://www.levada.ru/2017/01/31/rossiyane-raspredelili-rol-politicheskikh-institutov/> (15.05.2017).

LEWADA (12.10.2017), *Institucionalnoe doverie*, <https://www.levada.ru/2017/10/12/institutsionalnoe-doverie-3/> (30.10.2017).

LEVINSON Aleksej (16.02.2015), *Prezident, gosbezopasnost i armiâ – glavnye instituty v Rossii*, <http://www.vedomosti.ru/newspaper/columns/2015/02/16/nashe-mi-samie-vliyatelnie-instituti> (19.05.2017).

- MANIFEST (06.08.1905) *ob uchrezhdenii Gosdumy*, HRONOS, http://www.hrono.ru/dokum/190_dok/19050806duma.php (18.05.2017).
- MANIFEST (17.10.1905) *ob usovershenstvovanii gosudarstvennogo porádka*, HRONOS, http://www.hrono.ru/dokum/190_dok/19051017manif.php (18.05.2017).
- PERVAÁ *rossiískaá revolúciá 1905-1907 godov* (WWW), <http://historykratko.com/pervaya-russkaya-revolyuciya-1905-1907-godov> (26.04.2018).
- VYSSHIE *zakonodatelnye organy Rossii (1906-1993 gody)* (WWW), <http://www.duma.gov.ru/about/history/information/> (17.05.2017).
- WCIOM (20.12.2000), *Dekabrskie reitingi*, <https://wciom.ru/index.php?id=236&uid=425> (04.04.2017).
- WCIOM (05.10.2005), *Navstrechu 100-letiu Gosudarstvennoi Dumy Rossii*, <https://wciom.ru/index.php?id=236&uid=1786> (04.04.2017).
- WCIOM (25.04.2013), *Deputat Gosdumy: obraz idealnyi i realnyi*, <https://wciom.ru/index.php?id=236&uid=113991> (04.04.2017).
- WCIOM (09.06.2016), *Obraz idealnogo kandidata v deputaty Gosudarstvennoi Dumy*, www.wciom.ru/fileadmin/file/reports_conferences/2016/2016-06-09-kandidat.pdf (01.06.2017).
- WCIOM (24.11.2016), *Gosudarstvennye i obshchestvennye instituty: otsenki deatelnosti*, <https://wciom.ru/index.php?id=236&uid=115964> (25.04.2017).
- WCIOM (04.05.2017), *Politicheskie itogi aprelá: pravitelstvo pod informatsionnym davleniem*, <https://wciom.ru/index.php?id=236&uid=834> (26.04.2018).
- WCIOM (08.06.2017), *Reitingi partij, doveriá politikam, odobreniá raboty gosudarstvennyh institutov*, <https://wciom.ru/index.php?id=236&uid=1620> (26.04.2018).
- WCIOM (06.07.2017), *Reitingi partij, doveriá politikam, odobreniá raboty gosudarstvennyh institutov*, <https://wciom.ru/index.php?id=236&uid=2228> (26.04.2018).
- WCIOM (03.08.2017), *Reitingi partij, doveriá politikam, odobreniá raboty gosudarstvennyh institutov*, <https://wciom.ru/index.php?id=236&uid=3406> (26.04.2018).
- WCIOM (06.09.2017), *Reitingi politikov*, <https://wciom.ru/index.php?id=236&uid=3576> (26.04.2018).
- WCIOM (05.10.2017), *Reitingi partij, doveriá politikam, odobreniá raboty gosudarstvennyh institutov*, <https://wciom.ru/index.php?id=236&uid=3602> (26.04.2018).
- ZALESŃNY Jacek (2015), *Duma Paístwowa a Rzqd w Federacji Rosyjskiej. Studium z zakresu prawa konstytucyjnego*, Warszawa.
- ZIELIŃSKI Eugeniusz (2002), *Parlament Federacji Rosyjskiej*, Warszawa.
- ZUBOV Andrei (22.02.2016), *Russkaá Duma: kogda Rossiá deistvitelno byla parlamentskim gosudarstvom (1906–1917 gg)*, <https://www.novayagazeta.ru/articles/2016/02/22/67523-russkaya-duma-kogda-rossiya-deystvitelno-byala-parlamentskim-gosudarstvom-1906-8212-1917-gg> (27.02.2018).